

Державний університет "Львівська політехніка"
Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології
Держстандарту та Міністерства освіти і науки України

ТЕРМІНОГРАФІЧНА СЕРІЯ

СловоСвіт

№ 1

Започатковано у 2000 році

Tymothy Balaban

**ENGLISH-UKRAINIAN
DICTIONARY-REFERENCE BOOK
OF
ENVIRONMENTAL ENGINEERING**

**FOR PERSONNEL OF SCHOLASTIC INSTITUTIONS,
OR OFFICIALS OF GOVERNMENTAL AGENCIES,
ENGAGED IN STUDIES AND CONTROL
OF AIR, WATER AND SOIL CONTAMINATION**

**Approximately 15,000 selected
engineering, medical, biological and judicial
names, concepts, abbreviations and acronyms,
including governmental organizations and laws
of English speaking countries**

**L'viv
Publishing House of L'viv Politechnic
2000**

Тимотей Балабан

**АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ
СЛОВНИК-ДОВІДНИК
ІНЖЕНЕРІЇ ДОВКІЛЛЯ**

**ДЛЯ НАУКОВЦІВ І ПРАЦІВНИКІВ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ,
УСТАНОВ НАГЛЯДУ ЗА ЗАБРУДНЕННЯМ
ПОВІТРЯ, ВОДИ, ЗЕМЛІ ТА ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ**

**Близько 15 000 дібраних
інженерних, медичних, біологічних і правничих
термінів, назв і документів урядових установ
англомовних країн
зі скороченими формами та поясненнями**

**Львів
Видавництво Державного університету "Львівська політехніка"
2000**

ББК Ш 143.21+Ш 141.4+Е 081] я21
Б 20
УДК 42(03)+001.4:502.7(03)

Словник-довідник містить найчастіше вживані в англomовній технічній літературі інженерні, медичні, біологічні, правничі та суміжні з ними терміни, переважна більшість яких подається з тлумаченням чи з довідковими даними. Окремо винесено словник назв і документів урядових установ англomовних країн та українсько-англійський показник базових слів словника-довідника.

Редакційна колегія:

голова ТК СНТТ, к.т.н., доцент *Богдан Рицар*; відповідальний секретар ТК СНТТ к.т.н. *Роман Рожанківський*; д.т.н., зав. каф. хемічної інженерії та практичної екології ДУ “Львівська політехніка”, професор *Ярослав Гумницький*; д.мед.н., професор каф. гігієни і профілактичної токсикології ЛДМУ *Алек Маненко*; к.т.н. *Любомир Боженко*; к.т.н., доцент ДУ “Львівська політехніка” *Костянтин Семенистий*.

Рецензенти:

доктор технічних наук, професор *Нестор Библюк*
доктор філологічних наук, професор *Левко Полога*

*Рекомендовано постійним науковим семінаром
Технічного комітету науково-технічної термінології
Держстандарту та Міністерства освіти і науки України*

**Словник-довідник видано за кошти
Каліфорнійського Комітету Допомоги Україні,
Лос-Анжелес, Каліфорнія, США**

СЛОВНИК-ДОВІДНИК РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗОПЛАТНО

ISBN 966-553-164-6

© Балабан Т., 2000
© Каліфорнійський Комітет Допомоги
Україні, 2000

*Моїм улюбленим батькам
Михайлові та Параскевії присвячую
Автор*

ВІД РЕДАКТОРІВ

У сучасній українській термінографії англійсько-український словник-довідник Т.Балабана займає особливе місце. По-перше, ця праця є першою у такій всеохопній і водночас життєво необхідній царині знань як інженерія довілля, по-друге, словник уклав висококваліфікований інженер – українець з американської діаспори. Здавалося б, нічого особливого в цьому нема. Проте саме ці чинники виявились найоптимальнішим поєднанням для того, щоб належним чином укласти саме фаховий двомовний, у даному разі, – англійсько-український словник. Крім того, автор, на відміну від українців з України, екологічно стерильний від “братерського” впливу російської мови і, щонайважливіше, в нього відсутні радянські “вітаміни”, якими виховували всіх, хто жив за тоталітарних часів “розвинутого соціалізму”. У нього просто цього нема! Зате він не лише зберіг мову батьків і передав її своїм синам, але й далеко від Батьківщини самотужки удосконалював її настільки, наскільки була змога це робити в чужинських умовах. Врешті-решт утілює у життя свою давню мрію – склав словник, який досить широко охоплює (разом з елементами технічної лексики) фахову термінологію інженерії довілля та суміжні до неї терміни. Важливо також підкреслити, що цей словник-довідник буде корисним не лише фахівцям з даної галузі, але й всім тим, хто не байдужий до проблем власного довілля в широкому розумінні цього слова.

Саме в цьому полягає особливість і неповторність словника-довідника інженера Т. Балабана. Як і неповторні словники видатних постатей української термінології з нашої діаспори – Анатолія Вовка (Андрія Вільшенка), Ярослава Рудницького, Святослава Караванського, Павла Штепи й інших, поряд з якими належне місце тепер займатиме словник Тимотея Балабана.

Богдан Рицар

КОРОТКА БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Тимотей Балабан народився 1 травня 1924 р. в селі Константиївка на Тернопільщині. Середню освіту здобув у Львові на філіалі Академічної гімназії. У післявоєнний період (1949 р.) емігрував до США (м. Гюстон, Техас). Вищу освіту здобув у 1960 р. на машинобудівному факультеті Ілінойського політехнічного інституту (*Illinois Institute of Technology, Chicago, Il.*), де згодом працював інженером у Відділі металургії та матеріалів Дослідного інституту (*Research Institute*). Протягом 1964-1966 рр. він працював інженером-дослідником у *Boing Co., Saturn V Project, New Orleans La.*. У 1966 р. через сімейні обставини переїхав до Каліфорнії (м. Лос-Анжелес), де 22 роки був на посаді інженера в Управі контролю забруднення повітря (*Los Angeles County Air Pollution Control District, LA Co. APCD*), яка перейменована в 1977 р. на Управу контролю якості повітря Південної Каліфорнії (*South Coast Air Quality Management District, SCAQMD*). У 1977 р. успішно склав іспит і одержав вищу кваліфікацію професійного інженера (*Professional Engineer*) з питань контролю забруднення повітря індустріальними підприємствами. Вийшовши в 1988 р. на пенсію, продовжує надавати фахові консультації з питань захисту довілля.

Упродовж всього життя інженер Т.Балабан був і є думками з Україною, плекав надію зробити свій вклад у її відродження. Стежачи за політичними подіями в Україні, постійно цікавився мовними проблемами, а особливо фаховою термінологією. Ще задовго до проголошення незалежності України почав збирати українські відповідники до англійських термінів з екології та суміжних галузей, а з 1994 р. повністю присвятив свій час праці над англійсько-українським словником-довідником з інженерії довілля. У 1996 р. привіз на 4-у Міжнародну наукову конференцію з проблем української термінології перший варіант рукопису згаданого словника-довідника, запропонувавши Технічному комітетові стандартизації науково-технічної термінології відредагувати його та допомогти підготувати до друку.

ПЕРЕДМОВА

Словосполучення “інженерія довкілля” (англ. *environmental engineering*) як термін сформувався порівняно недавно. Найчастіше в літературі вживається термін *екологія* (від грец. *οικος* – дім, житло, місцеперебування + *..λογία*), який переважно охоплює поняття з біології про відношення рослинних і тваринних організмів та утворюваних ними груп чи угруповань (суспільств) між собою і з навколишнім середовищем – довкіллям. З розвитком науки і техніки людина активно втрутилась у середовище свого існування, завдаючи шкоди не лише довкіллю, але ставлячи під загрозу власне життя і життя майбутніх поколінь. У зв’язку з цим різко зросла потреба навести лад як у власному домі, так і за його межами – довкіллі, що і спонукало постійно вживати державних і міжнародних заходів для раціонального використання, відновлення і охорони природних ресурсів від руйнування, забруднення і вичерпання. Очевидно, що такий екологічний підхід вимагає певних інженерних знань, що, власне, й сформувало нову галузь – інженерію довкілля, яка щораз більше розвивається. Тому сьогодні нею цікавиться не лише широке коло фахівців з різних галузей знань, від яких залежить стан довкілля, але й окремі приватні особи.

Розуміючи важливість ролі термінології та відчуваючи потребу в англійсько-українському технічному словнику з інженерії довкілля, укладач поставив собі нелегке завдання – заповнити, наскільки це можливо, цю прогалину та укласти практичний словник-довідник для працівників державних установ, керівників підприємств, інженерів, науковців і студентів, які цікавляться підходами і способами розв’язання проблем наглядю за забрудненням та захистом природного довкілля як в англійських країнах, так і в своїй рідній Україні.

Даний словник-довідник формувався в особистих записках протягом двадцятидворічної моєї праці як інженера Управи контролю забруднення повітря регіону Лос-Анжелеса та Каліфорнії (США), а після об’єднання кількох сусідніх регіонів – як інженера Управи контролю якості повітря прибережних районів Південної Каліфорнії. Упорядковані записи викладено у формі словника-довідника, які протягом трьох років вже після мого виходу на пенсію доповнювались потрібними додатковими статтями та поясненнями. Тому в цьому словнику-довіднику користувач знайде передусім терміни тої частини екології, яка стосується наглядю за забрудненням повітря, води й землі та захисту довкілля.

Словник-довідник містить вибрані укладачем інженерні, медичні, біологічні та правничі терміни і скорочення, найчастіше вживані в технічній літературі та законах англійських країн. Оскільки забруднення довкілля започатковано діяльністю людини в домашніх умовах (домашні відходи), у промисловості (викиди в повітря, ґрунт, річки, море), в полі (штучні добрива, отрутохімікати - пестициди і гербіциди), у цьому словнику можна також знайти терміни, які стосуються наслідків забруднення довкілля, що впливають на здоров’я людей та на розвиток рослинного і тваринного світу.

Українські відповідники та тлумачну лексику до них упорядковано за нормами Українського правопису 1929 року, користуючись соборним “Правописним словником” Григорія Голоскевича, Київ, 1930 р., а також Модерною українською номенклатурою неорганічної хемії Андрія Вільшенка (псевдонім Анатоль Вовк) (проект), частина 1, НТШ, Нью-Йорк, 1962 р. (наступні частини ще не появилися), і засадами Термінологічної правописної конвенції, схваленої учасниками міжнародної конференції “Фізика в Україні”, Київ, 1993 р. Редакція української частини опрацьована редакційною колегією при Технічному комітеті стандартизації науково-технічної термінології Держстандарту та Міністерства освіти і науки України, до якої увійшли провідні вчені Державного університету “Львівська політехніка”.

Укладач словника-довідника висловлює найщирішу подяку п. Левкові Касперському, викладачеві та керівникові комп’ютерних лабораторій Каліфорнійського державного університету, Нортридж, Каліфорнія, США, за комп’ютерне оформлення рукопису, панні Марії А. Латишевській, керівнику бібліотеки Міністерства довкілля Канади, Довнс’ю, Онтаріо, Канада, за надану інформацію з проблем і законодавства стосовно довкілля Канади і Великобританії, своїй улюбленій дружині Лідії за її душевну підтримку і терпеливість.

ПОБУДОВА СЛОВНИКА

Даний словник-довідник побудовано на загально прийнятих засадах термінографії, які властиві двомовним словникам з елементами технічної лексики. На відміну від тлумачних словників, які дають тлумачення всіх базових (ресстрових) слів, цей словник-довідник подає українською мовою пояснення чи довідку для переважної більшості базових англійських термінів чи виразів.

Англійські терміни, їх синоніми та скорочення (абрєвіатури), упорядковані за абеткою, подано погрубленим шрифтом, їх українські відповідники – звичайним шрифтом, а пояснювальна лексика англійського терміна – погрубленим курсивом. Додаткова інформація (пояснення, довідки) в українській частині подається в дужках курсивом. Англійський термін, на який посилаються з української частини словника, подається погрубленим курсивом. Наприклад:

DDT *див. dichlorodiphenyltrichloroethane*
dichlorodiphenyltrichloroethane [DDT] (C₁₂H₄)₂CHCCl₃
дихлородифенілтрихлоретан (*отруйна речовина у вигляді кристалів або порошку, уживана в обмежених умовах як шкідниковий [пестицид] і травобий [гербіцид]; біохемічно не розкладається*)

Словник укладено за абетково-гніздовим способом, згідно з яким похідні англійські слова чи група слів, які разом з базовим словом складають гніздо, розміщено в цьому гнізді за абеткою. У складі похідного англійського терміна базове слово у гнізді скорочується до першої літери з крапкою: наприклад, похідний термін **exhaust fan** базового слова **exhaust** подається як **e. fan**.

Граматичні форми англійських слів позначаються скорочено так: іменник – (*i*), дієслово – (*d*), прикметник – (*нк*), дієприкметник – (*днк*), прислівник – (*nc*), дієприслівник – (*дnc*), прийменник – (*ні*), числівник – (*чс*), префікс – (*преф*), сполучник – (*сн*). В окремих випадках вживаються умовні скорочення галузей, як наприклад: *агр.* – агрономія, *геол.* – геологія, *гідр.* – гідротехніка, *фіз.* – фізика, *хем.* – хемія тощо.

Англійські синоніми та скорочення розміщено після базового терміна і розділено комами. Квадратні дужки вжито для рівноцінної заміни переддужкового слова (чи слів) на слово (чи слів), що є в дужках. Близькі за значенням синоніми українського відповідника (в широкому розумінні) розділено комою, а далекі – крапкою з комою. Крапкою з комою розділено також різні частини мови. Наприклад:

exhaust (*i*) випуск, викид (*газів, повітря*); витягування (*пилу помпою*); випускна [викидна] труба; (*d*) випускати, викидати (*гази, повітря*), витягувати (*пил помпою*); (*нк*) випускний, викидний, витяжний
e. fan викидна крильчатка [віяло]
e. gas випускний [викидний] газ
e. manifold випускний [викидний, витяжний] патрубок [трубопровід]

Власні назви державних установ, програм, законів, тощо та їх скорочення винесено в окрему частину словника (див. Додаток 1). Наприклад:

ECSL *див. Enforcement Compliance Schedule Letter*
Enforcement Compliance Schedule Letter [ECSL] *US EPA*
Лист-розклад законопослушності
EPA *див. Environmental Protection Agency*
Environmental Protection Agency [EPA] *US* Агенство захисту довкілля

Показчик українських термінів (Додаток 2) містить основні українські відповідники до ключових англійських слів. З кожної полініміїної низки (розділеної крапкою з комою) взято одне (перше) українське слово.

УКРАЇНСЬКІ СКОРОЧЕННЯ

<i>авт.</i>	автомобілі	<i>метеор.</i>	метеорологія	<i>мин.</i>	минулий час
<i>анат.</i>	анатомія	<i>мінер.</i>	мінералогія	<i>мн.</i>	множина
<i>банк.</i>	банківська справа	<i>муз.</i>	музика	<i>пй</i>	прийменник
<i>біол.</i>	біологія	<i>нафт.</i>	нафтопродукти	<i>пк</i>	прикметник
<i>біохем.</i>	біохемія	<i>орн.</i>	орнітологія	<i>преф</i>	префікс
<i>бот.</i>	ботаніка	<i>с.-г.</i>	сільське господарство	<i>пс</i>	прислівник
<i>вет.</i>	ветеринарія	<i>спорт.</i>	спортивний	<i>сп</i>	сполучник
<i>військ.</i>	військовий	<i>техн.</i>	техніка	<i>чс</i>	числівник
<i>геогр.</i>	географія	<i>токс.</i>	токсикологія	БСК	BOD , біологічне споживання кисню
<i>геол.</i>	геологія	<i>фіз.</i>	фізика	ВООЗ	WHO , Всесвітня організація охорони здоров'я
<i>гідр.</i>	гідравліка	<i>фін.</i>	фінанси	ДДТ	DDT
<i>гірн.</i>	гірництво	<i>хем.</i>	хемія	ЗІЗ	засоби індивідуального захисту
<i>грам.</i>	граматика	<i>юр.</i>	юриспруденція	ЗУЕ	DRE , (з)нищівна й усувна ефективність кисню
<i>див.</i>	дивись	<i>амер.</i>	американський термін	КФП	– Кодекс федеральних правил США
<i>друж.</i>	друкарство	<i>англ.</i>	англійський термін		
<i>екон.</i>	економіка	<i>розм.</i>	розмовний вислів		
<i>ел.</i>	електротехніка	<i>д</i>	дієслово		
<i>зал.</i>	залізниця	<i>дпк</i>	дісприкметник		
<i>зоол.</i>	зоологія	<i>дпс</i>	дісприслівник		
<i>іmun.</i>	імунологія	<i>і</i>	іменник		
<i>лісн.</i>	лісівництво				
<i>мат.</i>	математика				
<i>мед.</i>	медицина				
<i>мет.</i>	металургія				

АНГЛІЙСЬКІ СКОРОЧЕННЯ

Austr.	Австралія
Can.	Канада
UK [Grт.B.]	Великобританія
N.Z.	Нова Зеландія
US	Сполучені Штати Америки

